

NOI CERCETĂRI ALE CIVILIZAȚIEI ORAȘELOR SPAȚIULUI ROMÂNESC DIN PERIOADA MEDIEVALĂ ȘI PREMODERNĂ

Nicolae DUDNICENCO

Catedra Istorie Universală

The paper presents the succinct analysis of articles and documents collection which have been published recently in Iași (2006) and is devoted to the Romanian urban civilization in medieval and pre-modern period. The author reveals the actuality of the published studies, their innovating character, their documental ground and their importance for the investigation of urban civilization. The reviewer makes a classification of documents in which are reflected some aspects of history of the two capitals of Romanian countries – București and Iași, he mentions the historically value of documents which had been selected and published by Petronel Zahariuc and Ioan Caproșu.

Problema istoriei orașelor în epoca medievală și premodernă prezintă un interes deosebit datorită schimbărilor de ordin economic, social și cultural survenite în acest tip de așezări în perioada de trecere de la medieval la modern, a rolului pe care l-au avut orașele în evoluția societății în ansamblu.

De altfel, problema istoriei orașelor românești nu este trecută cu vederea în istoriografie. La moment, dispunem de un șir de lucrări consacrate problemelor de ordin socioeconomic (realizate în special în istoriografia marxistă), precum și de lucrări în care sunt tratate astfel de probleme ca: modul de trai al orășenilor, influența culturii occidentale asupra culturii locuitorilor orașelor din Țările Române, confesiunile religioase ale locuitorilor târgurilor etc. [1-7].

Printre ultimele apariții editoriale consacrate istoriei civilizației spațiului românesc din perioada medievală și premodernă se înscrie și culegerea de articole și documente consacrate diferitelor aspecte ale orașelor în secolele XVI-XVII apărută recent la Iași [8].

Prima parte a lucrării intitulată „Studii” înglobează opt articole consacrate unor aspecte care n-au constituit deocamdată obiectivul unor cercetări speciale.

Dintre acestea putem evidenția problema clerului în târgurile din spațiul istoric românesc. Abordarea rolului clerului în istoria orașului medieval din Țările Române prezintă un deosebit interes, motivat de faptul că în orașele din spațiul românesc, similare cu cele din alte țări ale estului Europei, clerul stăpânea atât avere ecleziastică, cât și mirenească (case, dughene, terenuri aflate în hotarul și vatra târgului etc.), care serveau nemijlocit atât pentru treburile bisericești, cât și pentru îmbunătățirea stării materiale a clerului. Menținerea influenței economice a bisericii în târguri era determinată și de faptul că un șir de orașe și în special din Țara Moldovei (Suceava, Roman, Rădăuți, Huși) serveau drept reședințe eparhiale. Numărul sporit al bisericilor în târguri și sate a fost menționat de călători străini. Acest fapt este constatat și de Petru Bogdan Bakšic, arhiepiscopul de Sofia care menționa în raportul său din 1641 că „țara este plină de biserici și mănăstiri” [9].

Cercetarea problemei rolului clerului în orașele din Țările Române este necesară și din considerentul că acest aspect permite detalierea structurii sociale a populației urbane, inclusiv a clerului, a statutului social al diferitelor stări.

Unul din articole consacrate acestei probleme aparține lui Bogdan Petru Maleon, în care autorul, în baza unui larg spectru de documente, analizează unele aspecte ale istoriei clerului de mir orășenesc [10]. Autorul studiază în special prestigiul de care se bucurau preoții aflați în serviciul suveranilor, preoți pe care: „... ca o expresie a acestei relații privilegiate, documentele emise de cancelaria domnească îi desemnează cu apelativul de – „rugători” [11]. B.P. Maleon atrage atenție asupra faptului că „cele două categorii clericale din cadrul orașelor moldovenești erau reprezentate de călugări și preoți de mir, aceștia din urmă oficiind la bisericile parohiale sau la cele domnești” [12].

Un deosebit interes prezintă și articolul cercetătorilor C.Neagoe și Ionuț Vasilcoiu [13] în care este analizată comunitatea catolică din Câmpulung-Muscel în sec. XVI-XVIII.

O altă problemă studiată în culegerea de articole, la care ne referim, e cea a căilor de legătură dintre orașele Țărilor Românești, problemă expusă și în articolul lui Marius Chelcu [14]. De altfel, problema vechilor drumuri românești rămâne o problemă actuală dat fiind faptul că intensitatea legăturilor economice și culturale era determinată, în mare măsură, și de starea drumurilor. Acest subiect i-a preocupat și pe cercetătorii

Alexandru I.Gonța [15], E.M. Podgradskaia [16], P.Cocârlă [17], P.Binder [18], P.Niedermaier [19], R.Țugulschi-Neaga [20], S.Tabuncic [21], I.Chirtoagă [22] și E.Serbanciuc [23]. În baza analizei reperelor bibliografice ale subiectului propus, M.Chelcu menționează în articolul său că din aceste reperi: „...răzbate ideea importanței căilor de comunicație ca factor de coagulare a vieții statale, dar și ca mijloc de obținere din partea domniei de suficiente resurse, organizarea statului și apărarea împotriva ofensivei otomane” [24]. În studiul autorului la care ne referim sunt abordate și analizate unele aspecte noi referitoare la problemele drumurilor și căilor comerciale medievale ca: mijloacele de transport [25]; rolul factorului politic și a celui economic în formarea și dezvoltarea căilor comerciale [26] etc. Merită atenție și faptul că în articolul dat se atrage o atenție deosebită rolului fluviului Nistru, care asigura legăturile comerciale ale târgurilor dintre Prut și Nistru cu teritoriul de pe malul stâng al fluviului, problema controlului podurilor și vadurilor de la Nistru, a rolului lor în relațiile Țării Moldovei cu țările vecine [27].

Unele schimbări care aveau loc în istoria târgului Iași în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și-au găsit reflecție în lucrarea lui Mihai-Cristian Amărieștii [28]. Deși istoria Iașului nu a fost trecută cu vederea în istoriografie [29-32], autorul aduce noi date prețioase privitoare la istoria acestui oraș, cum ar fi bibliografia lui Grigore Ghica. Articolul prezintă interes și din considerentul că autorul își expune punctul de vedere propriu referitor la perioada fanariotă, perioadă cercetată de un șir de istorici contemporani [33-38].

Autorul este de părere că epoca fanariotă: „nu a însemnat o ruptură în devenirea istorică românească sau în relațiile civilizației autohtone cu spațiul cultural european. Secolul respectiv a întrerupt doar un anumit curs al procesului de schimbare, conferindu-i doar alte forme de expresie, inspirate din alte surse. Statutul de periferie nu a putut împiedica receptarea ideilor epocii, acestea făcându-și loc și în principate” [39]. Valoarea articolului propriu-zis constă și în tentativa reușită a autorului de a stabili elementele vechi și noi în istoria Iașilor din a doua jumătate a sec. al XVIII-lea, secol care, după cum subliniază M.-C. Amărieștii: „s-a impus în istoriografie ca *marele secol*, secol aflat sub semnul Rațiunii și al Luminilor, ce a debutat printr-o *criză de conștiință* (după expresia lui Paul Hazard) și s-a încheiat prin edificarea tuturor elementelor componente ale paradigmei modernității” [40].

Culegerea de articole la care ne referim mai conține studii referitoare la starea sărăcimii din Cluj în secolele XV-XVII [41], la istoria familiei Blogodești-Blagodescu [42], familie de albanezi stabilită în Țara Românească și care după ce a intrat în serviciul domniei s-a ocupat cu comerțul în orașe, a procurat moșii etc. Acest articol se înscrie în una din temele cercetate activ în istoriografia contemporană românească – a genealogiei și evoluției familiilor boierești în Țările Române [43].

Partea a doua a cărții – „Documente”, conține treizeci și nouă de documente (acte inedite sau puțin cunoscute) care deschid noi posibilități de cercetare a orașelor București și Iași în epoca medievală și premodernă. Dintre aceste documente, nouă sunt depistate și publicate de Petronel Zahariuc (consacrate istoriei orașului București) [44], iar celelalte treizeci – documente inedite din sec. al XVIII-lea referitoare la istoria orașului Iași, depistate și editate de cunoscutul cercetător al istoriei medievale Ioan Caproșu [45].

Documentele consacrate orașului București pot fi împărțite convențional, după menirea lor, în două grupe de bază – documente de confirmare a proprietăților imobiliare (vii, locuri cumpărate sau vândute de diferiți proprietari, stăpânitori ale prăvăliilor din târg etc. – în total 7 documente), precum și documente de mărturie a vânzării unei case și a unei vii întocmite de județul și pârgarii din București.

Unul dintre actele de confirmare este cel din 1 iunie 1592 prin care „Județul Seman și cu 12 pârgari ai orașului București” întăresc mănăstirii Simopetra de la Muntele Athos stăpânirea peste o prăvălie din orașul București pe care i-au dăruit-o câțiva târgoveți „pentru sufletele lor ca să pomenească la Sf(â)ntul jertvenencu” [46].

Documentele publicate de Ioan Caproșu (30 la număr) sunt mult mai variate ca conținut: de confirmare a daniilor (15), de scutire (5), de împuternicire a unor persoane să cerceteze anumite litigii (3), de interdicere (2) etc. O bună parte a acestor documente se referă la scutiri de impozite ale mănăstirilor. Astfel, prin cartea domnească din 11 octombrie 1735 Constantin Nicolae Mavrocordat scutește mănăstirea Galata ”de camână, de bezmăn și de cepărit și de braniște și de bour și de toate angăriile câte sântu pe pivnițe” [47].

În așa mod, culegerea de articole și documente, apărută recent la Iași, deschide noi posibilități de cercetare a istoriei orașelor Țărilor Românești în perioada medievală și premodernă, a legăturilor lor cu orașele din țările vecine, permite aprofundarea studierii problemei structurii sociale a orașelor din Țările Române, a relațiilor dintre domnie și mănăstiri etc.

Referințe bibliografice:

1. Matei Mircea D. Civilizație urbană medievală românească. Contribuții (Suceava până la mijlocul sec. XVI-lea). - București, 1989.
2. Chitoroagă Ion. Aspecte din istoria Tighinei și Varniței, 1993.
3. Cocârlă Pavel. Domnia și târgurile în Moldova în a doua jumătate a secolului al XIV-lea-începutul sec. al XIX-lea // Teză de doctor habilitat în științe istorice. - Chișinău, 1994.
4. Birnea Pavel. Orașul medieval în Moldova (sec.XV – I-ul sfert al sec.XVI). - Chișinău, 1997.
5. Colesnic Iurie. Chișinăul enciclopedic. - Chișinău: Museum, 1997.
6. Eșanu Andrei, Eșanu Valentina. Moldova medievală. Structuri executive, militare și eclesiastice. - Chișinău, 2000.
7. Bucumenco Liudmila. Ținutul Orheiului în sec.XV-XVI. - Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006.
8. Rădvan Laurențiu (editor). Civilizația urbană din spațiul românesc în sec.XVI-XVII. Studii și documente. - Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006.
9. Călători străini despre Țările Române. Vol. V. - București, 1973, p.225.
10. Maleon Bogdan-Petru. Preliminarii la o istorie a clerului de mir orășenesc din Moldova secolelor XV-XVI // Civilizația urbană ... / Editor Rădvan Laurențiu, p.9-40.
11. Ibidem, p.39.
12. Ibidem, p.13.
13. Neagoe Claudiu, Vasilcoiu Ionuț. Noi contribuții privitoare la comunitatea catolică din Cămulung-Muscel (secolele XVI-XVIII) // Civilizația urbană ..., p.103-144.
14. Chelcu Marius. Drumuri și orașe în Moldova secolelor XVI-XVIII. Câteva observații // Civilizația urbană ..., p.145-170.
15. Gonța Alexandru I. Legăturile economice dintre Moldova și Transilvania în secolele XIII-XVII. - București, 1989.
16. Подградская Е.М. Экономические связи Молдовы со странами Центральной и Восточной Европы в XVI-XVIII вв. - Кишинэу, 1990.
17. Cocârlă Pavel. Târgurile sau orașele Moldovei în epoca feudală (sec.XV-XVIII). - Chișinău, 1991.
18. Binder P. Orașul Rond în sec. al XIII-lea // Anuarul Institutului de istorie Cluj Napoca. T. XXX, 1992, p.195-201.
19. Niedermaier P. Raporturile între sat și oraș în lumina crizei agrare medievale // Anuarul Institutului de istorie Cluj-Napoca. T. XXX 1992, p.151-155.
20. Țugulschi-Neaga Rodica. Aspecte ale urbanismului în țara Moldovei în perioada de tranziție de la medieval la modern // Revista de istorie a Moldovei. - 1999. - Nr.3-4. - P.52-57.
21. Tabuncic Sergiu. Contribuții referitoare la raporturile comerciale dintre satele și târgurile țării Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea-începutul secolului al XVII-lea // Revista de istorie a Moldovei. - 2002. - Nr.1-2. - P.47-55.
22. Chirtoagă I. Târguri sau cetăți din sud-estul Moldovei (secolul al XIV-lea-începutul secolului al XIX-lea). - Chișinău, 2004.
23. Serbanciu Elena. Rețeaua de drumuri și transport a orașului Chișinău în secolul al XIX-lea // Revista de istorie a Moldovei. - 2006. - Nr.1-2. - P.43-51.
24. Chelcu Marius. Op. cit., p.148.
25. Ibidem, p.157-162.
26. Ibidem, p.162-170.
27. Ibidem, p.155.
28. Amărieștii Mihai-Cristian. Vechi și nou în Iași din vremea lui Grigore al III-lea Alexandru Ghica (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea). Observații preliminare // Civilizația urbană ..., p.145-170.
29. Neamțu V. Contribuții la cunoașterea meșteșugurilor ieșene legate de alimentația populației în secolul al XVII-lea // Analele Științifice ale Universității „Al.I. Cuza” din Iași (serie nouă) secțiunea III, A, Istorie, T. XVIII, 1971, fasc. 2, p.219-224.
30. Istoria orașului Iași. Vol. I, 1980.
31. Iftimi Sorin. Vechi peceti ale târgului Iașilor // Anuarul A.D. Xenopol. - 1993. - Vol. XXX. - P.423-434.
32. Macovei Adrian. Din evoluția urbanistică a Iașilor (sfârșitul secolului XVIII-începutul secolului XIX) // Anuarul A.D. Xenopol. - 1995. - Vol. XXXII. - P.157-163.
33. Dragnev Demir. O perioadă de grea cumpănă. Prima etapă a regimului turco-fanariot // Istoria Moldovei din cele mai vechi timpuri până în epoca modernă. - Chișinău, 1992.
34. Ștefănescu Ștefan. Istoria românilor în secolul al XVIII-lea între tradiție și modernitate. - București, 1999.
35. Dragnev Demir. Țara Moldovei în epoca luminilor. - Chișinău: Civitas, 1999.
36. Dragnev Demir. Domni Țării Moldovei. - Chișinău: Civitas, 2005.
37. Bădăran Dan, Caproșu Ioan. Iașii vechilor zidiri până la 1821. Ediția a II-a revăzută. - Iași, 2007.

38. Documente privitoare la istoria orașului Iași. Vol.I - 1999, II-III - 2000, IV - 2001, VI - 2004, VII - 2005, VIII - 2006 / Editor Ioan Caproșu. - Iași: Editura Dosoftei.
39. Amărieștii Mihai-Cristian. Op. cit., p.181.
40. Ibidem, p.179.
41. Rűsz-Fogarasi Enikő. Căteva aspecte privind atitudinea față de săraci înainte și după Reforma religioasă de Cluj // *Civilizația urbană...*, p.41-56.
42. Rădvan Laurențiu. Boieri, orășeni și mănăstiri din zona orașului Floci (secolele XVI-XVIII). Din secretele unei familii boierești mai puțin cunoscute // *Civilizația urbană...*, p.73-101.
43. Bacalov Sergiu. Boierimea Țării Moldovei la mijlocul secolui al XVII-lea-începutul secolului al XVIII-lea (Studiu istorico-genealogic). - Chișinău, 2007.
44. Zahariuc Petronel. Nouă documente din secolul al XVI-lea privitoare la istoria orașului București / *Civilizația urbană ...*, p.205-221.
45. Caproșu Ioan. Documente inedite privitoare la istoria orașului Iași (1727-1767) // *Civilizația urbană ...*, p.223-261.
46. Zahariuc Petronel / *Civilizația urbană ...*, doc. nr.8, p.219.
47. Caproșu Ioan / *Civilizația urbană ...*, doc. nr.4, p.226.

Prezentat la 24.03.2008